

של "שלום צודק ובריקיימא"

מוקדמת, כפתה עליו את הכרות המילחמה על גרמניה. זה אירע ב-6 באפריל 1917. בתקופה שבה החלו המנהיגים הצבאיים של בעלות-הברית לתכנן מיתקפות גדולות ויעילות יותר על גרמניה וידידותיה, לקראת שנת 1919, גרמה התמוטטותן של כמה נספחות קטנות של מעצמות-הברית לתגובת שרשרת. וילסון היה או פחות ממורמר ופחות מעורב ריגשית במילחמה מאשר מנהיגי בעלות-הברית האחרים. אלה שאפו לנקם ושילם בגרמנים. וילסון הגה או את הרעיון של השכנת "שלום צודק ובריקיימא" באירופה.

אפילו הגרמנים, שהיו כבר במצב של-אחרי-אוש, בסתיו של שנת 1918 בטחו בו דיים כדי לבקש שביתת-נשק על בסיס תוכנית "ארבע-עשרה הנקודות" שלו. ה"עקרונות" שהיו מונחים בבסיס תוכניתו היו: שיתוף העמים באירופה; צדק שווה לידידים ולאויבים ואבטחת השלום באמצעות כינון חברה-לאומים. וילסון היה משוכנע שמערכת מבורקת מעין זו חיונית לאבטחת מיטטר בינלאומי של חופש וצדק.

הוא חדל לתפקד

וודרו וילסון נחת באירופה ב-13 בי דצמבר 1918, והתקבל על-ידי בני ה"יבשת כנאל, כמושיע וכמשיח. מלכים, נשיאים וראשי-מדינות חלקו לו כבוד, והושבו מדינות-אירופה הצטופפו ברחו-בות, הריעו לו בכל אשר הלך ופזרו שושנים לפניו.

אולם כאשר יצא את אירופה בדרך-חזרה לארצות-הברית, ביוני 1919, אחרי שנחתם חוזה השלום בוורסאי, דעכה הפור-פולאריות שלו. ההרצה הכללית כלפיו פינתה את מקומה לשינאה, והכרת-התודה התחלפה בתרעומת.

32 מדינות נטלו חלק בוועידת ורסאי. אולם מליאת-הוועידה לא התכנסה אלא שבע פעמים. השאלות העיקריות שעמדו לדיון בוועידה - הסדר הגבולות והמרי-שבות של מדינות אירופה מעבר לים; סידורי-הביטחון, שנועדו להבטיח לאירוי-פה "שלום צודק ובריקיימא"; בעיית ה"פצוים, שהיה על גרמניה לשלם למעצ-מות המנצחות - נידונו והוכרעו במסגרת ועדת-הארבעה, שבה ישבו, מלבד וילסון, ראשי ממשלות צרפת (ז'ורז' קלמנסו), בריטניה (דויד לויד ג'ורג') ואיטליה (וי-טוריו מנואלה אורלנדו).

היה זה וילסון שפעל בוועידה למען הקמת חברה-לאומים, כפרלמנט בינלאומי לשמירת השלום. אולם הדיונים בוועידה התמשכו ועלו לאיפסם על שירתו, בגלל המחלוקות וניגודי-האינטרסים בין המדי-נות המנצחות.

וילסון עצמו הפך, במהלך הדיונים, מ"מושיע לאויב, משום שאף אחד ממש-תתפי הוועידה לא הצליח לקבל ממנו את מה שבתב. יותר תמיתד היה וילסון משוכנע, במהלך דיוני ועידת-ורסאי, כי צידקת עמדותיו ועקרונותיו. בעקשנות ובקשיחות עמד על-כך שהסינאט של אר-צות-הברית חייב לאשר לא רק את חוזה השלום, אלא גם את ברית חברה-לאומים. הנבנת גמישות, אלא לא נכונות ממשית לפשרה. היתה מצלחה לרכך את הרפוב-ליקאים המתונים בסינאט והתחליש את התנגדותם להצעותיו. אולם וילסון ראה במנהיגים, הנרי קאבוט לורג', את יורשו של יריבו מתקופת פרינסיפליזם רוב ב"כהונתו השנייה היה לרפובליקאים רוב ב"סינאט, ווילסון לא הצליח לגייס תמיכה לתוכניתו.

עקרונותיו של וילסון דחפו אותו להמ"יך בדרכו, בעוד שהרפובליקאים הפכו בלתי-מתפשרים בנחישות-החלטתם למנוע את הצטרפותו של ארצות-הברית לחבר-הלאומים, מתוך מגמה למנוע את מעורבו-תה במילחמות זרות נוספות. לא רק האירופים הפגינו כפיות-טובה כלפי וילסון, אלא גם בני-עמם, שהיו עיי-פים מהאירועים והמאבקים הנשגבים ש"ווילסון היה מבטאם. רוח ההקרבה העצי-מית, שהוטגנה במהלך המילחמה, התחלפה במהירות באנוכיות, האופייניים לימי שלום. אלא שגם וילסון עצמו השתנה, ולא היה זה רק בגלל המאבקים המתמישים והמר-גיים עם שותפיו למשאומתן בפאריס ועם הרפובליקאים בסינאט.

כראוי, לנהל את המאבק נגד מתנגדיו בסינאט האמריקאי או לגלות את הגמ"י שות שהיתה דרושה כדי לזכות בתמיכתם של הרפובליקאים המתונים. תחת זאת, במטרה לזכות בפופולאריות, הוא יצא במסע-צלב לטובת הסכס-השלום של ו"ר סאי ולמען השתתפות ארצות-הברית ב"חברה-לאומים.

אולם מול הגירסה הטוענת שהלחצים בוועידת-ורסאי הם שמנעו מוילסון לתפ"קד כראוי, בגלל ההרעה במצב בריאותו, קיימת כיום גירסה שונה לחלוטין. על פיה, היה זה מצב-בריאותו הרופף שמנע ממנו לתפקד בוועידה ובמערכות הפנימיות ש"מסביב לה.

במהלך כל ימי המילחמה סבל וילסון מ"מכאבי-ראש מעוררים". אולם מלבד מ"ח לה קלה, שפקדה אותו מיד אחרי בחירתו מחדש כנשיא, בשנת 1916, והיעדרות של עשרה ימים מהתפקיד בגלל הצטננות, בדיוק לפני הצטרפותה של ארצות-הברית למילחמה, הוא לקה בתקופה זו רק לעי-תים רחוקות באי-יכולת לתפקד.

היה זה הקולונל סטארלינג, ראש "ה"שירות החשאי", שהבחין לראשונה ב"סי-מנים של שינוי בוילסון, בדצמבר 1917. שלא כטיבעו, התנהג וילסון בצורה מע-

בשיעול אסטמתי והיעדר שינה. אולם היו סימפטומים נוספים למחלה, משום שבמיכתב, שכתב גרייסון למזכירו של הנשיא, הוא ציין גם תופעות של הקאות ושילשולים, ומעבר לאבחנה הקלה של שפעת הוא העלה במיכתבו זה את האפי-שרות שנעשה ניסיון להרעיל את מזון הנשיא.

צוות עוזריו של וילסון היה, לימים, מאוד בדיעה שאפיוזדה זו, שבמשך תקרי-פה ארוכה הוגדרה הוצגה כשפעת, ציינה את השינויים הקיצוניים באישיותו ובהת-נהגותו של וילסון. על פי עדויותיהם הוא הפך חשדן ומרושע מאותה תקופה ו"לא היה שוב אותו וילסון". הוא התעייף במהירות. למרות זאת המשיך לנהל את המגעים המדיניים שלו ממיטת-חוליו, וסי-רב לצאת לחופשה כדי להחלים.

ראש-ממשלת בריטניה באותם ימים, לויד ג'ורג' העלה בזיכרונו את האפי-שרות כי וילסון לקה באותם ימים בסוג של שבץ, אפשרות שנשללה על-ידי ה"נשיא 30 של ארצות-הברית, הרברט הובר, שציין כי "למרות שוילסון היה אדם עייף מאד, היו מחשבתו ושיפטו צלולים".

ניתן להתווכח ולהעלות השערות נוס-

וודרו וילסון בשיאו (בבחירות 1912) תשואות והערצה כללית

פות בקשר לטיב מחלתו של וילסון באר-חס ימים, אולם די לציין לסיכום שאדם שחוט ומותש בגיל 62, שנמצא תחת לחץ במשך תקופה ממושכת, חלה במחלה קשה שלוחתה או לא לוחתה בשבץ.

כותב על כך ל'טאטנג בספרו: "אפילו אם יוצאים מההנחה ששטף-הדם המוחי ה"ראשון לא אירע עד לסתינו של אותה שנה אנו חייבים להסכים, שעומס גובר והולך של אחריות על הנפש והגוף, שלא הותיר מקום להחלמה ולרווחה זמנית, הוביל ל"החמרה בולטת בהתנהגות".

החשדנות הגוברת של וילסון דחפה אר-חו לפקפק ביושרו ובנאמנותו של ידידו ותומכו, הקולונל אדוארד האוס, שפעל במשך כמה שנים כמקשרו וכנציגו של וילסון במפקדת מעצמות-הברית וזכה ב"אימונם של מדינאי היבשת. החשד שהאוס מוותר על העקרונות למען התועלת גרם לוילסון לסלק את אחד ממקורות-הייעוץ העצמאיים שלו. הוא המשיך להיאבק ב"עצמו ונשא באחריות אישית לכמה שגי-אות יסודיות שעשה: הסכמה לברית בין-חזנית בין בריטניה, צרפת וארצות-הברית לפני שזו אושרה בסינאט; הסכמתו ל"הכללת כמה סעיפים בהסכס-הפיצוים של הוטל על גרמניה; והניחול הכושל של הבעייה האיטלקית, שגרם לפרישת אי-טליה מהוועידה זמן קצר אחרי שהחלה, בחודש אפריל.

כניו היו חיזורים...

כאשר חזר וילסון לארצות-הברית והזכירו אותו יועציו, בהתחשב במצב בריאותו, מפני עריכת מסע בחרכי המ"דינה, וילסון התעלם מכל האזהרות. בדצמבר 1919 יצא למסע-תעמולה ב"נוס של הממשלה כמוסד, השרים נחשבים

וודרו וילסון: התמונה האחרונה

חיקוי עלוב

רוב דמוקרטי בבחירות לקונגרס. הוא הח"זיק מועמד במהלך המסע, למרות שסבל ממנו מנוחה ושינה. הקץ הגיע בעת שעמד לנאום בפואבלו שבקולורדו. וילסון מעד על המדרגה, והיה צורך לתמוך בו כדי שיעלה אל הדוכן.

באחת העדויות על נאום זה נכתב: "רוב נאומי היה מילמול, הוא ביטא מיספר מילים כאילו לא ביטא אותן מעולם קודם-לכן. היו אתנחתות ממושכות בין המיש-פטים. היו לו קשיים בשמירה על קו מחשבתו. היה זה חיקוי עלוב של ההיגיון המעולה הרגיל וכוסר-הביטוי המבריק שלו".

הד"ר ולטר אלברזו שמע את הנאום הצולע בדריה, והבחין על-פיו כי וילסון לקה בשבץ. בשעות המוקדמות של בוקר המחרת לא היה עוד ספק בכך, למרות שרופאו האישי של וילסון לא סיפק שום פריטים בנדון. אחת ממזכירותיו תיארה את מה שאירע אז, כאשר וילסון ישב על כיסאו מבלי יכולת לדבר: "פניו היו חיוורים וחולניים. לחיו האחת היתה נפרי-לה, ומצבו היה מעורר חמלה".

כתוצאה מכך הופסק מסע-הבחירות, והי-פמליה העצובה של הנשיא חזרה אל הבית-הלבן, כעבור כשבוע נתקף וילסון שבץ שני, שהיה חמור במידה כזאת שהוא נותר, למעשה, נכה למשך שארית חייו. רופאיו של וילסון העדיפו אז את האדם על פני המדינה, ויעצו לו לא להת"פטר מכהונתו כנשיא. הם חששו שאובדן הכהונה הרמה יטול מוילסון את רצון-החיים שלו.

ארבעה ימים אחר-כך נועץ שרי-החזק של וילסון, רוברט לאנסיונג, עם עוזריו של הנשיא בסעפי-החוקה המתמיחסים ל"הדחה, למותו, להתפטרות או לאי-יכולת, הנשיא לתפקד. עוזרי הנשיא הבהירו לו, כי רק רופאו האישי של וילסון יוכל לספק את הראיות הדרושות להדחת ה"נשיא בגלל מצב-בריאותו. והוא, לדבריי-הם, לא רק שלא יעשה זאת לעולם, אלא שימנע גם מאחרים לספק הוכחות כאלה. רמוז ללאנסיונג כי וילסון עלול לפעול אם ישמע על נושא התעניינותו.

לאנסיונג לא קלט את הרמז. בפברואר 1920 תבע וילסון את התפטרותו של לאני-סינג, שהעז לכנס ישיבת-ממשלה אחרי חודשים רבים שזו לא התכנסה. בשל מחלתו של הנשיא.

(המשך בעמוד 40)

* המיטטר האמריקאי אינו מחייב כ"י נוס של הממשלה כמוסד, השרים נחשבים